

ТМ	Г. XXXIII	Бр. 3	Стр. 881 - 903	Ниш	јул - септембар	2009.
----	-----------	-------	----------------	-----	-----------------	-------

UDK 343.143 (497.6)

Стручни рад

Примљено: 5.3.2009.

Миодраг Н. Симовић

Правни факултет

Бања Лука (БиХ)

Марина М. Симовић-Нишевић

Управа за индиректно опорезивање БиХ

Сарајево (БиХ)

ИНСТИТУТ ЗАШТИЋЕНОГ СВЈЕДОКА У КРИВИЧНОПРАВНОМ СИСТЕМУ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Резиме

У савременим условима све државе, па и читава међународна заједница су суочени са различитим облицима и видовима криминалитета којима се повређују или угрожавају најзначајнија друштвена добра и вредности. Међу посебно друштвено опасним појавама 20. века истиче се рганизовани транснационални криминалитет који не познаје границе између држава. У супротстављању овим облицима криминалитета класичне методе, средства и поступци не могу да дају очекиване резултате. Стога све државе данас у систему кривичпроцесног законодавства познају посебне мере – истражне радње, од којих се очекује помоћ у откривању, доказивању и сузбијању ових подебно опасних облика и видова криминалитета. Међу посебним истражним радњама, у стручној и општој јавности највише пажње изазива институт “заштићеног сведока” о чијим карактеристикама говори и овај рад.

Кључне речи: организовани криминал, откривање, доказивање, мере и средства, процесни закон, заштићени сведок, суд

Појам заштићеног свједока

У савременој кривичнопроцесној теорији, нарочито оној која је више утемељена на изучавању потреба праксе, последњих деценија јасно је изражено становиште о потреби досљедне процесне заштите свједока. Та потреба је резултат чињенице да је положај свје-

дока у кривичном поступку скопчан са низом објективних и субјективних потешкоћа. Најчешће се ради о пријетњама, уцјенама, увредама, па и физичким нападима. Све то је довело до неопходности озакоњења овог института.

Иако већина облика заштите свједока, као и елементи њиховог посебног положаја у кривичном поступку низа земаља постоје као такви у већ релативно дужем периоду, потреба инкорпорисања неопходних процесних механизма је у последње вријеме доживјела и одређено међународноправно утемељење. С тим у вези, донијето је низ међународних препорука¹ које потенцирају двије области у којима је неопходна посебна заштита свједока: организовани криминалитет и посебно осјетљиви (рањиви, угрожени) свједоци. Када је ријеч организованом криминалитету, заштита свједока је првенствено у функцији ефикаснијег сузбијања савремених облика криминалитета.

Друга област се односи на ситуације гдје је неопходна посебна обазривост према одређеним категоријама лица. Наиме, посебно осјетљиви свједоци су лица која су посебно трауматизована кривичним дјелом због своје старости, пола, здравственог стања, природе извршеног кривичног дјела, његових посљедица, начина извршења и других околности његовог извршења или због других оправданих разлога. Ту би спадала дјеца, малољетници, жене, старци, душевно обољела лица и друга лица са посебним потребама. С обзиром на природу кривичног дјела, изразито рањиве би биле жртве сексуалног насиља, насиља у породици и трговине људима. Према њима је потребно примијенити посебан начин саслушања којим се штити њихов идентитет, право на приватност и достојанство, а који може спријечити секундарну виктимизацију. Њихово саслушање треба обавити што прије након извршења кривичног дјела, у што је могуће ранијој фази поступка и без каснијег понављања на главном претресу.

Ограничавањем броја саслушања пред судом и избјегавањем непосредног контакта са оптуженим, спрјечава се трауматизација заштићеног свједока. Осим тога, указује се и на могућност употребе савремених техничких средстава за пренос слике и звука (интерна телевизија, видео линк), путем којих се обезбјеђује свједочење у одвојеној просторији, уз могућност постављања питања од стране суда, странака и браниоца оптуженог. Препоручују се и аудио-визуелни снимци исказа свједока датих у истрази и репродукција тих снимака на главном претресу, умјесто непосредног саслушања. Та-кође се предвиђа могућност саслушања ових свједока посредством стручних лица. Рањивим свједоцима треба обезбиједити психоло-шку, социјалну, правну и по могућности финансијску помоћ.

¹ Међу првим међународним документима који указују на потребу заштите свједока и оштећених је Декларација УН о основним принципима правде у вези са жртвама криминалних радњи и жртвама злоупотребе власти (1985. године).

*Заштићени сведок у светлу конвенције УН против
транснационалног организованог криминалитета²*

Ова конвенција је настала из потребе остварења захтјева који су по својој природи усмјерени на сузбијање најтежих облика криминалитета и, што је посебно важно, они се у неким својим сегментима односе и на нужност измјене појединих кривичнопроцесних норми, односно инкорпорисања одређених нових кривичноправних института у националне правне системе. Поред осталих, у оквиру Конвенције се налазе одредбе које се односе на заштиту свједока којим се инсистира да национална законодавства предвиде посебне кривичнопроцесне механизме за заштиту свједока у поступцима за кривична дјела организованог криминалитета. Те одредбе садржане су у члану 24 Конвенције и оне утврђује обавезу сваке државе потписнице да предузме одговарајуће мјере у оквиру својих могућности којима ће пружити дјелотворну заштиту од могуће одмазде или застрашивања свједока који свједоче у кривичним поступцима поводом кривичних дјела обухваћених овом конвенцијом а, и по потреби, њиховим рођацима и другим њима блиским лицима.

Одредбом члана 24 став 2 тачка а) Конвенције утврђује се да мјере заштите свједока могу обухватити утврђивање процедуре за физичку заштиту таквих лица, као што је, у мјери у којој је неопходно и изводљиво, њихово пресељење и дозвола, тамо гдје је потребно, да информације о њиховом идентитету и мјесту гдје се тренутно налазе не буду откривене или да откривање таквих информација буде ограничено. Државе потписнице ће размотрити потребу склапања споразума или аранжмана са другим државама ради пресељења свједока којима је потребно да се заштита обезбиједи на такав начин (члан 24 став 3 Конвенције). У завршној одредби члана 24 став 4 Конвенције посебно се наглашава да се ова правила заштите свједока односе и на жртве – уколико су оне свједоци.

Одредбом члана 25 Конвенције предвиђене су обавезе држава да обезбиједе помоћ жртвама и њихову заштиту. Државе имају дужност да предузму потребне мјере у оквиру својих могућности, у циљу пружања помоћи жртвама и њиховој заштити, нарочито у случајевима пријетње одмаздом и застрашивањем. Свака држава потписница је дужна да успостави одговарајући поступак ради обезбјеђења права на накнаду штете и реституцију жртава кривичних дјела која су обухваћена Конвенцијом (то су дјела повезана са организованим и транснационалним криминалитетом, гдје спадају и кривична

² Конвенција УН против транснационалног организованог криминалитета са додатним протоколима, усвојена је од стране свих земаља југоисточне Европе, у Палерму, 13. децембра 2000. године (у даљњем тексту: Конвенција).

дјела повезана са трговином људским бићима). Посебно се наглашава обавеза држава потписница да, у складу са својим домаћим законодавством, омогуће да ставови и питања од интереса за жртве буду изнијети и размотрени у одговарајућим фазама кривичног поступка против учиниоца – на начин који неће утицати на право одбране (члан 25 став 3 Конвенције)

Поред овога, неопходно је истаћи и да одредба члана 6 став 1 Протокола за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и дјецом, а који допуњава Конвенцију УН против транснационалног организованог криминалитета, утврђује да ће у мјери у којој је могуће на основу домаћих законских прописа, свака држава потписница штитити приватност и идентитет жртве нелегалне трговине људима, укључујући, између осталог, и повјерљиво вођење законских поступака који се односе на ову нелегалну трговину. Конкретно, ова се обавеза у кривичном поступку мора спроводити кроз правила која се односе на искључење јавности, те заштиту оштећених као свједока. Држава потписница је дужна да обезбиједи да њено домаће законодавство или административни систем садрже мјере којима је могуће пружити помоћ жртвама нелегалне трговине људима (члан 6 став 2 Протокола), што се посебно односи на: а) обавјештавање о релевантним судским и административним поступцима; б) помоћ која ће омогућити да њихова становишта и интереси буду изнесени и размотрени у одговарајућим фазама кривичног поступка против учинилаца кривичног дјела, на начин који неће утицати на право одбране.

Заштићени свједок и римски статут међународног кривичног суда³

Основни извор права који се примјењује у поступку пред Међународним кривичним судом је Статут о оснивању Међународног кривичног суда. За сам поступак су изузетно значајна Правила о поступку и доказима и она покривају скоро све на шта упућује Римски статут и што је битно за функционисање Суда. Одредбе које се односе на заштиту свједока садржане су у члану 68 Римског статута који носи назив „Заштита жртава и свједока и њихово учествовање у поступку“.

Члан 68 став 1 Римског статута утврђује обавезу суда да предузме одговарајуће мјере како би заштитио физички и психички интегритет, достојанство и приватност оштећених и свједока. У предузимању ових мјера Суд цијени све релевантне околности предметног случаја, укључујући старост свједока или оштећеног, пол, њихово

³ Римски статут Међународног кривичног суда усвојен је у Риму у оквиру Дипломатске конференције, 17. јула 1998. године, а ратификован од стране Босне и Херцеговине 5. фебруара 2002. године (у даљњем тексту: Римски статут).

здравствено стање и природу извршеног кривичног дјела. У оквиру става 1 овог члана утврђује се да ће се мјере предвиђене чланом 68 Римског статута посебно, али не и искључиво, примијенити у случајевима када је у конкретном кривичном дјелу ријеч о радњама сексуалног злостављања или злостављања дјете.

У одредби члана 68 став 2 Римског статута предвиђен је изузетак од начела јавности гдје Суд може у циљу заштите свједока, оштећеног или окривљеног, поједине процесне радње које укључују присуство поменутих учесника у поступку, спровести у посебној просторији или дозволити да се докази презентују електронским путем или другим сличним средствима. Такође се утврђује да ће се ове мјере посебно примијенити у случају када се у улози свједока или оштећеног налази дјете.

Одредба члана 68 став 3 Римског статута дозвољава да оштећени у различитим фазама поступка изнесе своје виђење конкретног догађаја, и то под условом да су угрожени његови лични интереси. Ова процесна радња се не смије изводити на начин који би имао карактер прејудуцирања кривице окривљеног, нити смије ићи на штету права окривљеног у поступку, нити бити од утицаја на правично и непристрасно суђење. Такође, овом одредбом предвиђена је и могућност да виђења оштећених изнесу њихови заступници, ако Суд сматра да би било сврсисходније, а све у складу са Правилима о поступку и доказима.

Ова норма, у ствари, представља основно дефинисање облика учешћа жртава, односно оштећених у кривичном поступку, а што се даље прецизира одредбама Правила о поступку и доказима. У питању су правила која слично као у многим националним кривичнопроцесним законодавствима утврђују одређене форме партиципације оштећених у кривичном поступку, што не представља неки посебан вид заштите жртава.

Одредбом члана 68 став 4 Римског статута је Одјељење за заштиту свједока и оштећених Суда овлашћено да предложи Суду примјену одговарајућих мјера заштите наведених категорија лица, као и одговарајуће аранжмане ради гарантовања њихове безбједности, те психолошко савјетовање, као и другу врсту помоћи. Одјељење има консултативну функцију и оснива се од стране Секретаријата којим руководи секретар. Секретаријат је надлежан за пословање и судску управу Суда. Посебне обавезе секретара, у односу на жртве и свједоке, предвиђене су Правилима о поступку и доказима (правило 16) и њима се, с једне стране, обезбјеђује бољи процесноправни положај жртава кривичних дјела и свједока, а, с друге стране, осигурава њихов повољнији фактички положај у кривичном поступку, а што је првенствено усмјерено на минимизирање ефеката секундарне виктимизације. У односу на жртве, секретар је одговоран за обављање сљедећих послова у складу са Статутом и Правилима о поступку и

доказима: слање обавјештења жртвама и њиховим правним заступницима; помагање жртвама у погледу добијања правних савјета и организовање њиховог заступања; пружање одговарајуће подршке, помоћи и обавјештавања њиховим правним заступницима, у шта спада сва неопходна помоћ која је потребна за непосредно обављање њихове дужности и заштиту њихових права у свим стадијумима поступка, а у складу са правилима 89–91; пружање помоћи жртвама у различитим стадијумима поступка; предузимање мјера заштите у вези са полом жртве, ради олакшања учествовања жртава сексуалног насиља у свим стадијумима поступка.

У односу на жртве, свједоке и остала лица која су у опасности због давања исказа од стране свједока, секретар је у складу са Статутом и Правилима о поступку и доказима, одговоран за обављање одређених послова који се свode на њихово упознавање са одређеним, за њих значајним чињеницама (правило 16 став 2): информисање тих лица о њиховим правима која произилазе из Статута и Правила, те да их посебно обавијести о функцијама и доступности Службе за жртве и свједоке; правовремено упознавање тих лица с релевантним одлукама Суда, које би могле утицати на њихове интересе, уз поштовање одредби о повјерљивости. Ради обављања својих активности, усмјерених на пружање неопходних обавјештења жртвама, свједоцима и лицима којима пријети опасност због тога што је свједок дао одређени исказ, секретар може да води посебну евиденцију о жртвама које су изразиле наміјеру учествовања у одређеном предмету (правило 16 став 3).

У случајевима у којима извођење доказа или просљеђивање информација може довести до угрожавања безбједности свједока или њихове породице, тужилац је овлашћен да у циљу спровођења процесних радњи које претходе самом суђењу, не објелодани о каквим доказима и информацијама је ријеч, те да умјесто тога поднесе само кратак извјештај. Ове мјере имају се примијенити на начин који не прејудуцира кривицу оптуженог, не иде на штету његових права у поступку нити ове мјере смију бити од утицаја на правично и непристрасно суђење (члан 68 став 5 Римског статута).

Заштићени свједок и статут “хашког” трибунала⁴

У Статуту Међународног трибунала за суђење лицима који су одговорни за озбиљне повреде међународног хуманитарног права – тзв. Хашком трибуналу (ICTY) је једном нормом општег карактера

⁴ Међународни трибунал за ратне злочине учињене на територији бивше Југославије основан је Статутом који је усвојен резолуцијом 827 Савјета безбједности УН, 25. маја 1993. године (у даљњем тексту: Статут ICTY).

уређено и питање заштите жртава и свједока, док је конкретизација тог питања препуштена правилима. ICTY ће својим правилима обезбиједити заштиту жртава и свједока, а заштитне мјере ће укључивати, али неће само на то бити ограничене – вођење поступка *in camera* и заштиту идентитета жртава (члан 22 Статута ICTY). Статутом је, дакле, предвиђено постојање више мјера заштите жртава и свједока, при чему су двије обавезне и утврђују се као такве у самом Статуту, то су: (1) искључивање јавности ради заштите жртава и свједока, (2) заштита идентитета жртве.

Заштиту свједока обезбјеђује секретар, односно регистрар који успоставља посебно Одјељење за жртве и свједоке ICTY. Одјељење се састоји од квалификованог особља и има задатак да: (1) препоручи заштитне мјере за жртве и свједоке у складу са општом нормом Статута (члан 22) и (2) омогући свједоцима и жртвама стручне савјете и подршку, посебно у случајевима силовања и сексуалног насиља (правило 34А Правилника о поступку и доказима ICTY⁵). Иначе, предност у избору особља у овом одјељењу се даје запошљавању „квалификованих жена“ (правило 34Б). Конкретне мјере заштите жртава и свједока предвиђене су правилом 75 Правилника.

Параграф А правила 75 Правилника утврђује да судија или претресно вијеће могу, *proprio motu* или на захтјев било које од страна, жртве или свједока или Службе за жртве и свједоке, налогом одредити одговарајуће мјере за очување приватности и заштиту жртава и свједока, под условом да оне нису у супротности са правима оптуженог. У параграфу Б одређује се одржавање сједнице *in camera* ради утврђивања: (1) мјера којима се спрјечава да се јавности или медијима открију идентитет или мјесто боравка жртве, свједока или особа које су у родбинској или другој вези са жртвом или свједоком, и то на сљедећи начин: брисањем из јавних списка ICTY имена и података помоћу којих се може утврдити идентитет; необјелодањивањем у јавности било ког списка који указује на идентитет жртве или свједока; свједочењем путем уређаја за изобличење слике или гласа или путем интерне телевизије; додјелом псеудонима; (2) одржавања затворених сједница; (3) одговарајуће мјере којом се омогућава свједочење осјетљивих жртава и свједока, попут једносмјерне интерне телевизије. Параграф Ц правила 75 Правилника утврђује обавезу судског вијеће да, кад год је то потребно, надзире начин испитивања, како би се избјегло свако малтретирање или застрашивање.

⁵ Правилник о поступку и доказима ICTY усвојен је у Хагу 11. фебруара 1994. године (у даљњем тексту: Правилник).

Заштићени свједок у законодавству Босне и Херцеговине

Заштићени свједок као правни институт у Босни и Херцеговини постоји релативно кратко. Овај институт је настао из потребе физичке и психичке заштите свједока, његовог личног достојанства, али и чланова његове породице, и то у току и након кривичног поступка. Такође, јавља се као потреба увођења нових мјера у супростављању организованом криминалитету и ефикаснијег процесуирања ратних злочина на територији Босне и Херцеговине.

У Републици Српској овај институт је уведен у кривичноправни систем усвајањем Закона о заштити свједока у кривичном поступку⁶, а ступио је на снагу 1. јула 2003. године. У Босни и Херцеговини се први пут институт заштите свједока појавио 1999. године, и то у Федерацији БиХ. Наиме тада је од стране Високог представника у БиХ проглашен Закон о посебној заштити идентитета свједока у кривичном поступку у Федерацији БиХ⁷, и то као привремена мјера. Касније је тај закон (под истим називом и у потпуно истом садржају у односу на закон који је прогласио Високи представник) усвојен од стране Парламента Федерације БиХ.

Када је ријеч о државном нивоу, одредба члана 91 Закона о кривичном поступку Босне и Херцеговине⁸ упућује на то да се у поступку пред судом у односу на заштићене свједоке примјењује посебан закон. Ради се о Закону о заштити свједока под пријетњом и угрожених свједока⁹ којим се обезбјеђује ефикасна заштита ових свједока у кривичним поступцима које воде Тужилаштво БиХ и Суд БиХ, и то за кривична дјела која су у надлежности Суда Босне и Херцеговине.

Пажљивим читањем Закона о заштити свједока под пријетњом и угрожених свједока БиХ и Закона о заштити свједока у кривичном поступку Републике Српске, види се да је ријеч о *mutatis mutandis* истовјетним рјешењима¹⁰. Заправо, највећа разлика уочљива је управо у називу самих закона, а не у појединачним законским рјешењима. Како је државни Закон о заштити свједока донесен раније него онај у Републици Српској, онда је други подржавао рјешење првог. Уопште по-

⁶ „Службени гласник Републике Српске“ број 48/03.

⁷ Објављен у „Службеним новинама Федерације БиХ“ број 33/99, са почетком примјене од 30. јула 1999. године

⁸ „Службени гласник Босне и Херцеговине“ бр. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08 и 58/08.

⁹ Проглашен од стране Високог представника Босне и Херцеговине, а ступио на снагу 1. марта 2003. године.

¹⁰ Исте одредбе садрже нови Закон о заштити свједока под пријетњом и угрожених свједока Федерације БиХ и Закон о заштити свједока под пријетњом и угрожених свједока Брчко дистрикта БиХ.

сматрано, то није лоше¹¹. Управо због тога предмет интересовања овог рада ће, прије свега, бити Закон о заштити свједока под пријетњом и угрожених свједока БиХ.¹²

Категорије свједока с обзиром на предвиђене законске мјере њихове заштите

Закон о заштити свједока садржи три категорије свједока: свједок под пријетњом (члан 3 став 1); угрожени свједок (члан 3 став 2) и заштићени свједок (члан 3 став 3).

Свједок под пријетњом је онај свједок чија је лична безбједност или безбједност његове породице доведена у опасност због његовог учешћа у кривичном поступку, као резултат пријетњи, застрашивања или сличних радњи које су везане за његово свједочење или свједок који сматра да постоји разуман основ за бојазан да би таква опасност вјероватно проистекла као последица његовог свједочења (члан 3 став 1 Закона о заштити свједока). Из законске дефиниције је недвосмислено да се тражи конкретна опасност за личну или породичну безбједност свједока, а не само апстрактна опасност. Уколико се лице које жели да свједочи хоће квалификовати као свједок под пријетњом, није довољна само претпоставка да постоји опасност по његову безбједност или безбједност његове породице. Постојање опасности мора бити конкретизовано чињеницом постојања пријетњи, застрашивања или сличних радњи које су непосредно везане за свједочење. Закон успоставља јасну везу између постојања опасности за безбједност свједока или његове породице и већ учињених пријетњи, застрашивања или сличних радњи.

Према изричитој законској одредби, под породицом лица које може бити свједок под пријетњом, чија безбједност може бити доведена у опасност, сматрају се слједећа лица: брачни или ванбрачни друг, сви сродници по крви свједока у правој линији (отац, мајка, дјед, унук, итд.), сродници у побочној линији до трећег степена (браћа, сестре, стричеви, ујаци, идр.), сродници по тазбини до другог степена (зет, таст, шурјак и др.) и усвојеник и усвојилац. У принципу, свједок под пријетњом би у кривичном поступку требало да буде проглашен као заштићени свједок. Међутим, Закон о заштити свједока знатно проширује могућност заштите свједока, и то изван услова потребних за заштиту лица квалификованих као свједоци под пријетњом.

¹¹ Бубић, Горан: Заштита жртава и свједока и њихово учешће у кривичном поступку, у: Реформа кривичног законодавства у Републици Српској, Зборник радова, Бања Лука, 2003, стр. 199.

¹² У даљњем тексту: Закон о заштити свједока.

Угрожени свједок је онај свједок који је озбиљно физички или психички трауматизован околностима под којима је извршено кривично дјело или који пати од озбиљних психичких поремећаја који га чине изузетно осјетљивим, као и дијете и малољетник (члан 3 став 2 Закона о заштити свједока). Код ове категорије свједока није ријеч о томе да су ова лица угрожена због пријетњи које потичу од осумњиченог или оптуженог лица. Њихова угроженост потиче од или је посљедица њиховог здравственог стања или развоја. Из законске дефиниције може се закључити да постоје три категорије угрожених свједока.

Прва категорија угроженог свједока је у суштини жртва извршеног кривичног дјела, дакле оштећено лице. То је лице физички или психички трауматизовано околностима под којима је дјело извршено. Закон тражи да трауматизованост буде озбиљна, а то значи у знатном степену у односу на угрожавање физичког или психичког здравља тог лица. Трауматизованост је могућа при извршењу великог броја кривичних дјела, али то ће најчешће бити случај код кривичног дјела силовања, кривичних дјела злостављања, тјелесног повређивања, отмице, итд.

Друга категорија угрожених свједока јесу лица која пате од озбиљних психичких поремећаја који их чине изузетно осјетљивима. Из законске формулације се може закључити да се услови „психичког поремећаја“, с једне стране, и „осјетљивости“, с друге стране, траже кумулативно. Дакле, овдје није ријеч о психичким поремећајима код свједока или његовој осјетљивости проузрокованим кривичним дјелом поводом којег оно евентуално свједочи. Ријеч је о поремећајима потпуно невезаним за конкретно кривично дјело или поступак у којем лице свједочи. Замисливе су ситуације да оваква лица буду очевици или су у могућности да на други начин пруже информације релевантне у одређеном кривичном поступку. Могуће је да то буду и лица лишена пословне способности, што није запрека да буду свједоци.

Трећа категорија угрожених свједока су дјеца и малољетници. Дијете је свако лице које нема навршених 14 година. Малољетник је свако лице старије од 14, а млађе од 18 година. Овдје се ради о лицима нормалног физичког и психичког развоја, али због животне доби у којој се налазе, њихово појављивање као свједока у кривичном поступку може утицати на њихов даљи, посебно психички развој. Ово ће нарочито бити случај када се ради о тешким кривичним дјелима, као што су убиства или дјелима породичног насиља. Такође, треба истаћи да су и поред тога дјеца и малољетници увијек угрожени свједоци, чак и у ситуацијама када свједоче о лакшим кривичним дјелима. Отуда законодавац с правом издваја и ову категорију лица именујући их као угрожене свједоке, указујући на тај начин органи-

ма који учествују у кривичном поступку на потребу нарочитог опреза, када су ова лица позвана да свједоче.

Треба истаћи и то да одредба о угроженом свједоку у Закону о заштити свједока садржи доста нових стандарда, као што су „озбиљно трауматизован“ или „изузетно осјетљив“. Свакако да је неопходно посветити додатну пажњу и овим стандардима. Наиме, не би требало искључити могућност да поред осумњиченог, односно оптуженог, и трауматизовани свједоци, посебно у неким случајевима, буду подвргнути одговарајућим психијатријским вјештачењима.

Заштићени свједок је онај свједок који се саслушава према одредбама чл. 14-23 Закона о заштити свједока (члан 3 став 3 Закона о заштити свједока). Према законској формулацији, у изузетним околностима, када постоји очигледна опасност за личну безбједност свједока или његове породице, која је тако озбиљна да постоје оправдани разлози за вјеровање да није могуће да се та опасност умањи након што је свједок дао исказ или је вјероватно да ће се опасност повећати због давања исказа, суд може изузетно саслушати и заштићеног свједока (члан 14 Закона о заштити свједока). Ова очигледна опасност по заштићеног свједока, с обзиром на начин како је дефинисана у Закону о заштити свједока, више личи на елементе апстрактне него конкретне опасности. Јасно је да је дефинисање садржине ове опасности у пракси најважније за стварни домаћај закона у вези са примјеном установе заштићеног свједока.

У примјени института заштићеног свједока у кривичном поступку пажњу је неопходно усмјерити не само на питања угрожавања свједока оптужбе од стране оптужених или њихових помагача, већ и на питања угрожавања свједока одбране од стране државе. Може се закључити да заштићени свједок обухвата шири круг лица, у односу на лица која према Закону о заштити свједока могу бити обухваћена дефиницијом свједока под пријетњом.

Откривање идентитета заштићеног свједока

Посљедице непоштовања заштите идентитета заштићених свједока су и кривичноправног карактера. Тако, Кривични закон Босне и Херцеговине¹³ садржи кривично дјело под називом „Откривање идентитета заштићеног свједока“ (члан 240). Ово дјело чини онај ко неовлашћено другом саопшти, преда или предузме другу радњу с циљем откривања података о идентитету или информација које могу довести до откривања идентитета лица које је пружило доказ или треба пружити доказ пред институцијама БиХ, а које се по закону не смију објавити или су одлуком суда БиХ или другог надлежног орга-

¹³ “Службени гласник БиХ“ бр. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04 и 30/05.

на или институције БиХ проглашене тајном (став 1). У овом случају прописана је казна затвора од три мјесеца до три године. Ако судија Суда БиХ или друго службено лице неовлашћеном лицу учини доступним податке и информације о идентитету заштићеног свједока, запријеђена је казна затвора од шест мјесеци до пет година (став 2). Исто тако, ако неко случајно дође до откривених, али не и објављених података и информација о заштићеном свједоку, па те податке или информације пренесе или учини доступним, знајући за њихову природу, казниће се новчаном казном или казном затвора до једне године (став 3).

Иако кривично дјело „Откривање идентитета заштићеног свједока“ на најнепосреднији начин омогућава кривичноправну заштиту овог учесника у кривичном поступку, могу доћи у обзир и друга кривична дјела, везано за непоштовање обавеза у поступку заштите свједока. У односу на ово питање, под одређеним условима, може доћи у обзир кривично дјело „Повреда тајности поступка“. Ово кривично дјело чини онај ко неовлашћено открије оно што је сазнао у судском, прекршајном, управном или другом законом прописаном поступку, а што се по закону не може објавити или је одлуком суда или надлежног органа проглашено као тајна (члан 237 став 1 Кривичног закона БиХ). Такође, постоји могућност примјене члана 225 Кривичног закона БиХ, који садржи опис обиљежја кривичног дјела под називом „Одавање службене тајне“. Наиме, ово дјело може бити извршено у четири вида, а основни облик чини службено лице које неовлашћено другом саопшти, преда или на други начин учини доступним податке који представљају службену тајну или које прибавља такве податке у намјери да их преда непозваном лицу (члан 225 став 1). Поред тога, неопходно је напоменути и да пред ICTY имају већ процесуирани предмети због одавања идентитета заштићеног свједока према Правилу 77 Правилника које носи назив „Непоштовање Међународног суда“.

Мјере заштите свједока

Суд може одредити оне мјере заштите свједока које сматра потребним, а које су предвиђене Законом о заштити свједока, укључујући примјену више мјера истовремено. Приликом одлучивања која ће мјера заштите свједока бити примијењена, суд неће одредити тежу мјеру ако се иста сврха може постићи примјеном блаже мјере (члан 4 Закона о заштити свједока). Обавјештавање свједока о могућим заштитним мјерама одвија се по службеној дужности од стране суда, тужиоца и других органа који учествују у поступку, који су дужни поучити свједока под пријетњом и угроженог свједока о мјерама заштите свједока предвиђеним Законом о заштити свједока, с тим да се мјере заштите примјењују само уз сагласност свједока (члан 5а).

Свједок под пријетњом и угрожени свједок имају право на правну помоћ и помоћ и подршку органа за социјално старање. Надлежни орган кривичног поступка је дужан о укључењу угроженог свједока у поступак дати одговарајуће обавјештење органу надлежном за питања социјалног старања и омогућити пружање помоћи тог органа, као и психолошку подршку свједоку, укључујући и присуство одговарајућих стручних лица приликом испитивања и саслушања. Надлежни орган који ће реализовати ту дужност обавјештавања је у току истраге тужилац, а након подизања оптужнице суд – под условом да постоји сагласност свједока и без објављивања било каквих личних података о свједоку (члан 6 Закона о заштити свједока)

Закон о заштити свједока познаје двије врсте мјера заштите којима се осигурава заштита идентитета свједока: процедуралне мјере заштите свједока и додатне мјере заштите свједока¹⁴.

У току главног претреса суд може саслушати свједоке под пријетњом и угрожене свједоке, и то у најскорије могуће вријеме, уз могућност да саслуша те свједоке друкчијим редосљедом од оног који је утврђен Законом о кривичном поступку (члан 7 Закона о заштити свједока). Судија, односно предсједник вијећа ће у одговарајућој мјери контролисати начин испитивања свједока када се испитује угрожени свједок, посебно у циљу заштите свједока од узнемиравања и збуњивања (члан 8 став 1 Закона о заштити свједока). У изузетним околностима, ако суд утврди да је то у најбољем интересу свједока, може уз сагласност странака и браниоца саслушати угроженог свједока тако што ће му директно постављати питања у име странака и браниоца (члан 8 став 2 Закона о заштити свједока).

У односу на посебне категорије свједока, у кривичном поступку постоји и могућност њиховог саслушања ван просторије у којој се одржава поступак. При одлучивању о томе да ли постоје оправдани разлози да се свједок испита путем техничких уређаја за пренос слике и звука на начин да странке и бранилац могу постављати питања, а да не буду присутни у истој просторији са свједоком, водиће се рачуна да се обезбиједи заштита свједока под пријетњом и угрожених свједока (члан 9 Закона о заштити свједока)

Члан 10 Закона о заштити свједока дозвољава могућност удаљавања оптуженог из суднице. Материјални услов за овај случај је да постоји оправдана бојазан да ће присуство оптуженог утицати на способност свједока да свједочи потпуно и тачно. Формални услов јесте постојање одлуке суда да оптужени буде удаљен из суднице, до које може доћи по службеној дужности или на приједлог странака и

¹⁴ Заштита свједока у кривичним поступцима: досадашња искуства и детектирање проблеми, http://www.tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/TEM_ZASTITA_SVJEDO-KA-Atina-3-8-2-08-finalni.pdf, 29. октобар 2008, стр. 6.

браниоца, а након саслушања противне странке и браниоца. Уколико је оптужени удаљен из суднице, њему ће се омогућити да прати свједочење: путем техничких средстава за пренос слике и звука или ће се свједочење забиљежити и накнадно предочити оптуженом. У оба случаја саслушању свједока присуствује и бранилац. Против рјешења странке и бранилац имају право жалбе, а о жалби одлучује вијеће другостепеног суда, и то у року од 72 часа након пријема жалбе. Након што се оптуженом предочи свједочење свједока, а прије него што се свједок отпусти, браниоцу и оптуженом ће се омогућити да се међусобно консултују (члан 10 став 3 Закона о заштити свједока).

Изузетак од директног изођења доказа омогућава члан 11 Закона о заштити свједока. Наиме, при одлучивању да ли се записници о исказима датим у истрази могу прочитати и користити као доказ на главном претресу, суд ће узети у обзир и потребу да се обезбједи заштита сљедећих категорија лица: свједока под пријетњом, јер би се они, као и њихова породица, могли изложити великој личној опасности, односно угроженог свједока - који би се могао изложити значајној душевној боли ако би се појавио на главном претресу.

Закон о заштити свједока дозвољава изузетно и нека ограничења права оптуженог и његовог браниоца да прегледа списе и документацију (члан 12). Ова ограничења се примјењују онда када би откривање неких или свих личних података свједока или других података допринијело откривању идентитета свједока и озбиљно довело у опасност свједока под пријетњом. Тада судија за претходни поступак може, на приједлог тужиоца, рјешењем одредити да неки или сви лични подаци свједока остану повјерљиви и након подизања оптужнице. О подношењу овог приједлога тужилац мора одмах обавијестити оптуженог и његовог браниоца.

Додатне мјере којим се обезбјеђује неоткривање идентитета свједока долазе у обзир само изузетно. Материјални услов за такво обезбјеђење јесте постојање оправдане бојазни да ће се озбиљно угрозити лична безбједност свједока или његове породице ако се неки или сви лични подаци свједока објелодане и бојазни да ће та опасност постојати и након давања исказа свједока (члан 13 став 1 Закона о заштити свједока). Формални услов јесте доношење одлуке суда, по службеној дужности или на приједлог странака или браниоца, да лични подаци свједока остану повјерљиви онолико дуго колико се одреди да је то потребно, а најдуже 30 година након што одлука постане правноснажна.

Могућност остварења стандарда правичног суђења у односу на примјене мјере заштите свједока

Закон о заштити свједока не садржи било какав принцип или макар упућујућу одредбу који би се односили на обавезу поштовања

стандарда правичног суђења из члана 6 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, у случају када се приступа законским мјерама заштите свједока. Међутим, у предмету *Костовски против Холандије*¹⁵ Европски суд људска права¹⁶ је заузео став да „онемогућавање да се оспорава кредибилитет заштићеног свједока, односно да се упозна са идентитетом заштићеног свједока, одбрана је лишена конкретних могућности да покаже да та особа има предрасуда, да је непоуздана или непријатељски расположена према апеланту“. Под појмом свједока, односно изјава које нису лично дате у судници, према становишту Европског суда, треба да се сматрају изјаве свједока у мјери у којој национални судови такве изјаве узимају у обзир¹⁷. У принципу, Европски суд не процјењује да ли су изјаве свједока усвојене као доказна грађа на исправан начин. Али, у ситуацији ако није постојала адекватна и прописана прилика да оптужени испита свједоке, пресуда суда не може, искључиво и углавном, бити заснована на свједочењу ток свједока. У предмету *Doorson* Европски суд је пошао од става да интереси одбране морају бити избалансирани у односу на интересе свједока и жртава, позваних да сведоче¹⁸.

У случају *Van Mechelen и др. против Холандије*¹⁹ Европски суд је утврдио да чињеница да су полицајци свједоци саслушани пред истражним судијом који је утврдио њихов идентитет и детаљно изнио мишљење о њиховој поузданости и вјеродостојности исказа, као и разлозима анонимности, није одговарајућа замјена за могућност одбране да испитује свједоке у своме присуству и да донесе сопствену одлуку о њиховом понашању и вјеродостојности исказа свједока. Европски суд је као аргумент имао у виду да су заштићени свједоци припадници полицијских снага, чији је положај у одређеном смислу друкчији од положаја свједока или жртве цивила. Они подлијежу општој дужности покорности државним извршним властима и уобичајено су повезани са тужилаштвом. Због тога, њиховој анонимности треба прибјежавати у изузетним околностима. Њихова је уобичајена дужност, у вези са хапшењем које изводе, да јавно свједоче пред судом.

¹⁵ Од 20. новембра 1989. године, став 42.

¹⁶ У даљнем тексту: Европски суд.

¹⁷ Европски суд, одлука од 19. децембра 1990. године, Delta, A 191–A; одлука од 19. фебруара 1991. године, Isgio, A. 194–A, стр. 12.

¹⁸ Пресуда од 26. марта 1996. године, Извјештаји 1996–II, Vol. 6, став 7а.

¹⁹ Пресуда од 23. априла 1997. године, Извод из судске праксе Европског суда за људска права (Књига I), Савјет Европе и др., Сарајево, 2001, стр. 645 и даље.

Посебна правила о саслушању заштићеног свједока

Материјални услов за саслушање заштићеног свједока огледа се у постојању: (1) очигледне опасности за личну безбједност свједока или његове породице, а опасност је толико озбиљна да постоје оправдани разлози за вјеровање да није могуће ту опасност умањити након што свједок буде саслушан или (2) ако је вјероватно да ће се опасност због давања исказа повећати. Формални услов за саслушање заштићеног свједока садржан је у: (1) потреби постојања одговарајућег процесног приједлога за овакво саслушање; (2) вођењу поступка по том приједлогу; (3) одлуци суда. Уколико су испуњени ови законски услови, свједок ће добити статус заштићеног свједока, јер се због његове угрожености само тако може очекивати да ће испунити своје свједочке обавезе. Након што свједок добије статус заштићеног свједока, може се саслушати по одредбама чл. 15–23 Закона о заштити свједока.

Суд може утврдити да ли је оправдано извршити саслушање свједока по службеној дужности или на захтјев тужиоца, осумњиченог, односно оптуженог или његовог браниоца (члан 15 став 1 Закона о заштити свједока). Након пријема приједлога за саслушање заштићеног свједока, суд ће, без одлагања, а најкасније у року од 15 дана од пријема приједлога, утврдити да ли је такво саслушање оправдано. Своју одлуку о томе суд заснива на чињеницама које су садржане у приједлогу за саслушање заштићеног свједока и документацији о кривичном предмету која је достављена суду.

Након правоснажности одлуке да се одржи саслушање заштићеног свједока, суд заказује датум, вријеме и мјесто саслушања, чим то буде практично изводљиво (члан 18 Закона о заштити свједока). Саслушање заштићеног свједока проводи суд, у складу са одредбама Закона о кривичном поступку које се односе на саслушање свједока, осим ако није друкчије одређено Законом о заштити свједока.

Записник о саслушању заштићеног свједока не садржи податке о идентитету заштићеног свједока. У њега се уноси псеудоним за свједока који одређује суд, а који ће се користити током кривичног поступка и у одлукама суда. Суд је дужан да обезбиједи повјерљивост записника о саслушању свједока, што чини на сљедећи начин: (а) чува записник на безбједном мјесту и одвојено од остале документације кривичног предмета; (б) враћа записник на безбједно мјесто након његовог коришћења на одговарајућем саслушању у кривичном поступку и након доношења правоснажне одлуке и (ц) обезбјеђује архивирање записника на начин који дозвољава приступ том документу само предсједнику кривичног одјељења онолико дуго колико се одреди да је потребно, а најдуже 30 година након што одлука постане правоснажна (члан 20 став 4 Закона о заштити свједока).

На главном претресу суд ће наредити да се исказ заштићеног свједока прочита наглас из записника о саслушању заштићеног свједока и није му за то потребна сагласност странака. Одступање од овог правила дозвољено је уз сагласност тужиоца, оптуженог или његовог браниоца. Међутим, свједок се не може позвати на давање исказа на било којем саслушању, сем на саслушању заштићеног свједока, у складу са одредбом члана 19 став 2 тачка ц) Закона о заштити свједока.

Одредбама члана 24 и члана 25 Закона о заштити свједока нормирају се питања која се односе на повјерљивост података и доношење пословника о раду којим се обезбјеђује одговарајуће коришћене мјере заштите свједока прописаних овим законом. Посебно је значајно да се опште одредбе везане за откривање информација, прописане актом о слободи информација БиХ, не примјењују на обраду података свједока у складу са овим законом (члан 24а) Закона о заштити свједока). Исто тако, подаци везани за мјере заштите свједока до којих се дође у току обављања службених дужности везаних за мјере заштите свједока, представљају службену тајну.

Суд или тужилац ће упозорити лица присутна на саслушању или лица која сазнају такве повјерљиве податке у току својих службених или професионалних дужности, да је неовлашћено откривање таквих података кривично дјело. Најзад, од лица која врше службену дужност везану за мјере заштите свједока и која сазнају податке из става 1 члана 24, не може се тражити у било којем поступку (пред судом, трибуналом, и сл.), да доставе било који документ или открију било какав садржај везан за те податке.

Саслушање свједока путем видео-конференцијске везе

Могућност примјене оваквог начина саслушања посебних категорија свједока предвиђена је и у члану 9 Закона о заштити свједока у коме се утврђује да се они могу саслушати ван просторије у којој се одржава поступак – путем техничких уређаја за пренос слике и звука. Омогућавањем оваквог начина саслушања постиже се и савладавање просторних препрека, тј. превазилажења проблема немогућности да одређени свједок буде присутан током суђења, али је такав циљ у већини савремених кривичних процедура секундарног карактера, односно неупоредиво мањег значаја него потреба спрјечавања секундарне виктимизације.

Саслушавањем посебних категорија свједока на овај начин одступа се од начела непосредности. Међутим, суштински, па и у кривичнопроцесном смислу, ово начело се поштује, јер се саслушање остварује путем техничке везе, током самог суђења, а сви учесници поступка могу да успоставе ону врсту процесне комуникације са свједоком која је и иначе могућа када та лица дају исказ док су физички присутна у судници.

Заштита свједока у току и након кривичног поступка

Ефикасну заштиту свједока у току и након кривичног поступка, како би им се омогућило да слободно и отворено свједоче у кривичном поступку пред Судом БиХ, обезбјеђује Закон о програму заштите свједока²⁰. Под програмом заштите свједока подразумијевају се оперативно-тактичке и техничке мјере и радње које предузимају службеници Одјељења за заштиту свједока Државне агенције за истраге и заштиту (СИПА).²¹

У смислу Закона о програму заштите свједока, под појмом свједока подразумијева се лице без чијег свједочења нема изгледа да се у кривичном поступку: (1) истраже и утврде чињенице или (2) утврди боравиште осумњиченог лица или (3) без чијег свједочења би то било знатно отежано (члан 2 став 1). Уколико се свједок или члан његове породице суочава с пријетњом опасном по живот, здравље или слободу због своје намјере да свједочи, те ако је подобан за предузимање мјера за заштиту свједока, осигураће му се заштита, и то уз његов пристанак. Такође, свједоку се може осигурати заштита ако се опасност уочи тек након окончања кривичног поступка (члан 2 став 2 Закона о програму заштите свједока). Мјере заштите се могу обуставити уколико у периоду одобравања заштите није био испуњен или је накнадно престао важити неки од претходно истакнутих услова неопходних за спровођења мјера заштите. Обустава кривичног поступка не значи аутоматски и обуставу мјера заштите свједока – ако опасност и даље постоји.

Одјељење за заштиту свједока све одлуке доноси самостално, и то након пажљивог разматрања околности. Приликом доношења одлука нарочито се узима у обзир: (1) тежина кривичног дјела, (2) степен ризика, (3) права оптуженог и (4) ефекат предузетих мјера (члан 3 став 1 Закона о програму заштите свједока). У вези са почетком и обуставом заштите свједока, до правноснажног окончања кривичног поступка, Одјељење споразум постиже са Тужилаштвом БиХ. Након тога, Тужилаштво се обавјештава о обустави заштите свједока. Уколико се ради о одлукама које могу утицати на извршење притвора, казну затвора или било какву другу мјеру која са собом повлачи лишење слободе, Одјељење их може донијети само након консултације са директором дате казнено-поправне установе. Одјељење, такође, доноси одлуке и проводи мјере које се одређују у вези са страним свједоцима (члан 3 став 4 Закона о програму заштите свједока).

Програм заштите свједока покреће и њиме руководи шеф Одјељења за заштиту свједока – како би заштитио безбједност и

²⁰ „Службени гласник БиХ“ број 29/04.

²¹ СИПА је управна организација у оквиру Министарства безбједности БиХ.

здравље свједока у току и након кривичног поступка. Одјељење сваком лицу које је укључено у провођење програма заштите свједока дозвољава коришћење неког другог имена у току обављања својих дужности, те издавање докумената са тим другим именом (члан 4 Закона о програму заштите свједока).

Мјере заштите које су предвиђене Законом о програму заштите свједока, а које спроводи Одјељење за заштиту свједока су: (1) заштита личних података; (2) привремени лажни идентитет; (3) измјештање свједока ван територије БиХ и (4) физичке и техничке мјере заштите.

Информације до којих дође службено лице у току обављања својих дужности, а у вези су са мјерама заштите свједока, сматрају се службеном тајном (члан 6 став 1 Закона о програму заштите свједока). Поред тога, заштита личних података се такође постиже на начин да ниједно лице или јавна служба, укључена у заштиту свједока, не смије бити овлашћена открити било какве информације везане за неког свједока или везане за било коју заштитну мјеру која може бити позната, укључујући и период након обуставе заштите свједока, као и након раскида његовог уговора о запослењу (члан 6 став 2 Закона о програму заштите свједока). Органи имају обавезу да без одлагања обавијесте Одјељење за заштиту свједока о сваком захтјеву за откривање заштићених података или података које они назначе.

Мјера заштите привременог лажног идентитета регулисана је у члану 7 Закона о програму заштите свједока. Наиме на захтјев Одјељења за заштиту свједока, све јавне службе, у складу са подацима прослијеђеним од стране Одјељења, у корист лица под заштитом издају или привремено мијењају потврде или другу документацију која је неопходна за стварање или одржавање привремено измијењеног идентитета (документи о новом идентитету), те могу располагати овако измијењеним подацима. Осим тога, лице под заштитом може учествовати у правним трансакцијама, користећи привремено измијењен идентитет. Одјељење за заштиту дужно је осигурати да лице под заштитом буде доступно у сврху правних трансакција (члан 7 став 2 Закон о програму заштите свједока).

Када је ријеч о измјештању свједока ван територије Босне и Херцеговине, неопходно је истаћи да се ради о веома специфичној мјери заштите. Као први полазни елемент се узима степен угрожености свједока, дакле у којем је обиму и на који начин угрожена његова лична и имовинска сигурност, а што се посебно разматра од стране Одјељења за заштиту свједока.

О обустави мјера заштите свједока Одјељење ће обавијестити релевантне органе, водећи рачуна о интересима заштићеног свједока. Јавне службе ће, такође, обуставити мјере које су спроводиле. Одјељење за заштиту свједока ће из употребе повући документа о

новом идентитету која више нису потребна (члан 8 Закона о програму заштите свједока).

Поред мјера заштите свједока, Закон о програму заштите свједока прописује и одговарајуће мјере подршке: (1) правну помоћ; (2) економско-финансијску помоћ; (3) социјалну подршку; (4) психолошку подршку и (5) друге видове стручне помоћи.

На крају је неопходно истаћи да Одјељење за заштиту свједока подноси годишњи извјештај о генералним активностима директору Државне агенције за истраге и заштиту и министру безбједности БиХ.

Одјељење за подршку свједоцима Суда БиХ

Успостављањем Одјељења за бригу о жртвама и свједоцима указује се на чињеницу да заштита свједока од спољних утицаја представља саставни елемент сваког процеса кривичног гоњења. Од суштинског значаја за судски процес јесте да свједоцима буде омогућено да своје исказе дају у окружењу које ће бити ослобођено утицаја пријетњи, принуде и корупције. Ово одјељење свједоцима пружа асистенцију, и то како административну и организациону, тако и психолошку, с циљем олакшавања искуства свједочења и проласка кроз свједочење на што безболнији начин и без посљедица по психичко здравље.

Ово одјељење се тренутно састоји од међународног вође јединице, два домаћа психолога и два асистента. Они процјењују психичке капацитете сваког свједока, као и могуће емотивне реакције које се могу јавити, те у складу с тим пружа подршку сваком свједоку. Поред тога, Одјељење помаже у успостављању инфраструктуре неопходне за осигурање правне, материјалне и физичке безбједности потенцијалних и постојећих свједока.

У досадашњем искуству персонала овог одјељења, показало се да су жене осјетљивије и да требају специфичнију и интензивнију подршку током свједочења. Жене су током свједочења више показивале тугу кроз плач и премор, док су мушкарци више показивали љутњу и цинизам²².

Заштићени сведок у огледалу статистичких података

Одјељење за заштиту свједока је у периоду од 2005. до 2007. године пружило мјере заштите и подршке према укупно 259 свједока. Статистички гледано, у 2005. години пружене су мјере заштите

²² Јелачић, Нерма и други: Приручник Одјела за ратне злочине Суда БиХ (II), Балканске истраживачке мреже, Сарајево, 2006, стр. 18.

према укупно 22 свједока, у 2006. години - 82 свједока, а у 2007. години за 155 свједока, што указује на тренд повећања броја заштићених свједока. Досадашње анализе показују да велики проценат, од чак 90 одсто свједока који свједоче уз мјере заштите, чине свједоци из предмета ратних злочина. За разлику од БиХ, статистички подаци са којима се располаже указују да је у сусједним земљама ситуација супротна, те да су 90 одсто свједока који свједоче уз мјере заштите, свједоци у предметима организованог криминалитета, а тек у 10 одсто свједоци у предметима ратних злочина. Статистички подаци говоре да је у Тужилаштву БиХ у предметима у Одјељењу за ратне злочине чак 20 одсто свједока свједочило уз мјере заштите. Од укупног броја свједока који су свједочили у 2007. години, уз мјере заштите свједочило је двије трећине свједока мушког пола и једна трећина свједока женског пола.²³

Проблеми у вези са примјеном института заштићеног сведока

У досадашњем раду на предметима гдје су се као свједоци појављивале особе у односу на које су биле примјењене мјере заштите, искуства су указала на одређене проблеме са којима се сусрећу агенције за спровођење закона. Један од највећих проблема у спровођењу мјера заштите свједока и програма заштите свједока јесте недостатак финансијских средстава и сталних извора финансирања за врло сложене програме који се односе на измјену идентитета и релоцирање заштићених свједока. Такође, потешкоћа је и неадекватна материјална и техничка опремљеност за квалитетно спровођење послова и задатака везаних за заштиту свједока. Овај проблем није толико изражен у предметима које процесуирају Тужилаштво БиХ и Суд Босне и Херцеговине, колико у предметима који се процесуирају на ентитетском нивоу.

Због чињенице да је Босна и Херцеговина релативно мала држава, јављају се потешкоће и приликом релокације, односно измјештаја свједока унутар територије БиХ. Потешкоћа која је везана за саме свједоке је и појава да неки свједоци свједоче у више судских поступака унутар Босне и Херцеговине, као и у поступцима који се воде у БиХ и пред ИСТУ. Уз то, постоји одређени број случајева у којима су предузимане процедуралне мјере заштите према свједоцима који су свједочили по приједлогу одбране.

Због свега наведеног, у наредном периоду пажњу треба посветити првенствено размјени искустава на домаћем и међународном

²³ Заштита свједока у кривичним поступцима: досадашња искуства и детектирање проблема, http://www.tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/TEM_ZASTITA_SVJEDOKA-Atina-3-8-2-08-finalni.pdf, 9. октобар 2008, стр. 7.

нивоу и постизању што квалитетније легислативе, којом ће се постићи квалитетније и ефикасније провођење мјера заштите свједока у судским поступцима.

Закључак

Потреба примјене института заштићеног свједока је у савременим условима борбе против криминалитета препозната у кривично-правним системима многих земаља. Оквир за увођење овог института у национална законодавства чине тзв. међународне препоруке, односно бројни акти који на посредан или непосредан начин регулишу ову област. Наиме, у овим актима се велика пажња поклања развијању адекватних кривичноправних, али и фактичких механизма заштите свједока у кривичном поступку. Ради се о низу различитих мјера чији је циљ да прије, у току и након кривичног поступка обезбиједе свједоку адекватну заштиту, али и да омогуће да кривични поступак буде ефикасан, односно да се доведе до краја.

На крају је неопходно истаћи да се ради о институту за чијом примјеном постоји велика потреба. Ипак, ту потребу је неопходно дозирати на одговарајући начин, што подразумијева да примјена института заштићеног свједока не буде само себи сврха, већ да се оствари равнотежа између неопходности примјене мјера заштите, на једној страни, и права оптуженог на другој страни.

Литература

- Бошковић, М.: Организовани криминалитет и корупција, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2004.
- Бошковић, М.: Транснационални организовани криминалитет, Полицијска академија, Београд, 2003.
- Бубић, Г.: Заштита жртава и свједока и њихово учешће у кривичном поступку, Зборник радова, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2003.
- Van Dik, P. and van Hoof, GJH: Theory and Practice of the European Convention on Human Rights, The Hague, „Kluwer Law“, 1998.
- Грубач, М.: Кривично процесно право, Увод и процесни субјекти, „Службени гласник Републике Србије“, Београд, 2004.
- Јекић, З. и Шкулић, М.: Кривично процесно право, Правни факултет, Источно Сарајево, 2005.
- Јелачић, Н. и остали: Приручник Одјела за ратне злочине Суда БиХ (II), Балканске истраживачке мреже, Сарајево, 2006.
- Сијерчић – Чолић, Х., Хациомерагић, М., Јурчевић, М., Кауриновић, Д. и Симоновић, М.: Коментар закона о кривичном поступку, Савјет Европе и Европска комисија, Сарајево, 2005.
- Симовић, М. и Благојевић, М.: Међународно кривично право, Паневропски универзитет „Апеирон“, Бања Лука, 2007.
- Симовић, М.: Кривично процесно право увод и општи дио, Правни Факултет, Бихаћ, 2005.

- Симовић, М.: Практични коментар Закона о кривичном поступку Републике Српске, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2005.
- Stavros, S.: The Guarantees for Accused Persons under Article 6 of the European Convention on Human Rights, Dordrecht, „Kluwer Law“, 1993.
- Summers J. Sarah: Fair Trials the European Criminal Procedural Tradition and European Court of human Rights, „Heart publishing“, Oxford and Portland, Oregon, 2007.
- Trechsel, S.: Human Rights in Criminal Proceedings, Oxford, „Oxford University Press“, 2005.
- Harris, D., O’Boyle, M. and Wabrick, C: Law of the European Convention on Human Rights, London, Butterworths, 1995.
- Шкулић, М.: Коментар закона о кривичном поступку, „Службени гласник Републике Србије“, Београд, 2007.
- Шкулић, М.: Кривичнопроцесне могућности заштите жртава кривичних дјела повезаних са трговином људским бићима, Темида, број 1-2, Београд, 2002.
- Шкулић, М.: Организовани криминалитет – Појам и кривичнопроцесни аспекти, „Досије“, Београд, 2003.

Miodrag N. Simović, Banja Luka, Marina M. Simović-Nišević, Sarajevo (B&H)

THE INSTITUTE OF PROTECTED WITNESS IN THE CRIMINAL LAW OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary

In contemporary conditions all states and the international community at large are facing various forms of criminal behavior infringing on or jeopardizing the most fundamental social goods and values. A particularly dangerous social phenomenon of the 20th century is organized transnational crime, which knows no barriers between the states. In confronting this type of crime, classical methods, means and procedures cannot provide expected results. Therefore, in their criminal codes, all countries today define specific measures – investigating procedures, expected to provide assistance in finding out, proving and suppressing these particularly dangerous forms of crime. Among such specific investigating procedures, most attention among professionals and public at large is given to the institute of “protected witness”, whose characteristics are the topic of this paper.

Key Words: Organized Crime, Locating, Proving, Measures and Means, Procedural Acts, Protected Witness, Court